

TOIVO

Raija Kangas

TOIVO

Kiitos

Marraskuun 17. 2021 tulee kuluneeksi 80 vuotta enoni Toivo Aleksanteri Nikkisen kuolemasta jatkosodan aikana Kiestingissä, jossa oli isänsä kanssa Sissipataljoona 3:n joukkueessa. Äitini kertoi muistojaan nuoruudestaan, jolloin Liminka oli sotatoimialuetta. Paikkakunnalle toi väriä sinne sijoitettu alokkaiden koulutuskeskus. Myös äidin sisarukset Aappo, Kauko, Rauni ja Urjö ovat aikojen kuluessa kertoneet muistojaan. Löysimme vuonna 1996 puolisoni Jorma Pikkaraisen kanssa tämän kirjan perustana olleen sota-ajan kirjeenvaihdon. Aikaisemmin kerrotut suulliset muistot olivat antaneet hyvää taustatietoa kirjan työstämisessä. Valokuvat, asiakirjat ja lehtileikkeet täydensivät tietoja.

Liminkalaislähtöinen Oili Sainila luki kirjeet ja kehotti minua toimittamaan ne kirjaksi. 'Matala maa, korkealla taivas' -kirjassaan Oili käytti kirjeitä lähteenä. Äitini kertoi isänsä vararikosta ja perheen tilan menetyksestä 1930-luvun laman aikaan. Kerrottu muuttui todeksi luettuani FT Irma Tapanisen proseminariesitelmän 'Ryöstövouti vieraisilla. Viljelijöiden velkaantuminen ja vararikot Limingassa vuosina 1930 - 1935'. Matti Korhonen on ansiokkaasti tallentanut tietoa Limingasta ja liminkalaisista. Sain häneltä luvan julkaista Rantalakeus-lehdessä olleen kirjoituksen Urjö Nikkistä 'Ammattina muurari'.

Syksyllä 2019 ilmoittauduin Helsingin suomenkielisen työväenopiston 'Elämä ja suvun tarina kirjaksi' -kurssille. Sitä luotsasi suunnittelijaopettaja Päivi Hytönen. Aluksi suuren aineiston koostaminen oli kaaottista, ja olin jättää työn sikseen. Muutaman kuukauden mittainen tauko oli tarpeen. Puolisoni ja Päivi Hytösen kannustus saivat jatkamaan työtä ja oma tapa kirjoittamiseen löytyi. Myös muiden kurssille osallistuneiden vertaistuki on ollut kannustavaa.

Kiitos veljilleni Jorma ja Raimo Kankaalle korjauksista ja lisätiedoista. Kritiikki on auttanut jäsentämään kirjoituksia ja korjaamaan asiavirheitä. Poikamme Tuomas elävöitti kirjaa kolmella piirroksellaan. Olen kiitollinen siitä, että olen voinut jakaa näitä kokemuksia lähisukulaisten ja muiden tahojen kanssa niin eletyn elämän varrella kuin tässä kirjoitusprosessissa. Jorma Pikkarainen on auttanut historiaan ja politiikkaan liittyvissä kysymyksissä.

Enoni Urjö Mauno Nikkinen 18.10.1934 - 29.3.2021 tiesi tämän kirjan olevan valmistumassa, mutta hän ei ehtinyt nähdä sitä painettuna. Omistan kirjan hänen muistoleen.

Helsingissä 29.3.2021

Raija Kangas.

Raija Kangas

TOIVO

Limingan Nikkiset
sodassa ja rauhassa

© 2021 Raija Kangas
Ulkoasu ja taitto: Raija Kangas
Kannen kuva: Anna ja Yrjö Nikkisen kihlakuva
Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa
ISBN: 978-952-80-4720-9

SISÄLLYS

1. MATKA MENNEISYYTEEN.....	1
1.1 Lähtöpaikka: tutkimusretki Liminkaan.....	1
1.1.1 Suvun historiaa etsimässä.....	3
1.1.2 Anna ja Yrjö Nikkisen sotakirjeenvaihto.....	3
1.2 Nikkisen perhe.....	4
1.3 Nikkiset ja Lindit Ketunmaan perällä.....	6
1.3.1 Metsäpirtti.....	6
1.3.2 Pää-Nikkilä ja Pikku-Nikkilä.....	7
1.3.3 Lindin tila.....	8
1.4 Suuri lama ja Ketunmaan tilan menetys.....	10
1.4.1 Uusi koti Limingan työväentalon naapurissa.....	13
1.4.2 Muuraustaito perheen talouden pelastajana.....	14
1.5 Talvi- ja jatkosodan aika Limingassa.....	17
1.5.1 Jalkaväen Koulutuskeskus 15.....	17
1.5.2 Limingan Kansanopisto.....	18
1.5.3 Limingan suojeluskunta.....	21
1.5.4 Limingan Lotta Svärd -järjestö.....	21
2. NIKKISEN PERHE SOTA-AIKANA.....	24
2.1 Yleinen liikekannallepano.....	24
2.2 Yrjö Aleksanteri Nikkinen.....	25
2.2.1 Talvisota.....	26
2.2.2 Jatkosota.....	26
2.3 Toivo Aleksanteri Nikkinen.....	28
2.3.1 Asevelvolliseksi 19-vuotiaana.....	28
2.3.2 Vapaaehtoinen työpalvelu.....	29
2.4 Nikkisen perheen nuoremmat lapset.....	31
2.4.1 Irma Elisabeth.....	31
2.4.2 Kauko Olavi.....	34
2.4.3 Rauni Annikki.....	35

2.4.4 Yrjö Mauno.....	39
2.4.5 Teuvo Aappo.....	40
3. YLEISKATSAUS SUOMEN TALOUTEEN	
SOTIEN AIKANA.....	47
3.1 Suomen vesitalous.....	47
3.2 Talvisodan aika.....	49
3.3 Suomalainen sotateollisuus.....	49
3.3.1 Muut varusesineet.....	50
3.4 Elintarviketilanne.....	50
3.5 Liikenne ja polttoaineet.....	51
3.6 Työvoimatilanne ja sotapakolaiset.....	51
3.7 Välikauha, inflaatio ja kohti uutta sotaa.....	52
3.8 Jatkosodan aika.....	53
3.8.1 Suomen nälkätalvi 1941-42.....	54
3.8.2 Elintarvikkeiden tuotanto ja tarve.....	54
3.8.3 Syksyn 1941 elintarviketilanne.....	56
3.8.4 Elintarviketilanteen vaikutus politiikkaan.....	57
3.8.5 Tuonnin toteutus.....	58
3.8.6 Elintarvikkeiden säännöstely ja salakauppa.....	59
3.9. Nälkäkuolemat talvella 1941-42.....	60
4. NIKKISEN PERHEEN TALOUS	
NÄLKÄTALVEN 1941-42 AIKANA.....	64
4.1 Sotakuukausipalkka.....	64
4.2 Päiväraha.....	65
4.2.1 Päivärahakorvauksia.....	72
4.3 Parturointia.....	74
4.4 Arpajaisia.....	75
4.5 Vuokratuloja.....	79
4.6 Avustuksia.....	80
4.7 Vakuutusmaksuja.....	86
4.8 Ompelutöitä.....	88
4.9 Ostokortteja.....	97

5. VAIVOJA JA VASTUKSIA.....	100
5.1 Nikkisen perheen terveydestä.....	100
5.1.1 Annan sydänvaivat.....	100
5.1.2 Irma-tyttären läpivalaisu.....	101
5.2 Suojaa talvipakkasilta.....	102
5.2.1 Vaatetäydennyksiä ja vanhasta uutta.....	105
5.3 Laskelmien tekoa ja lentsua.....	107
5.3.1 Kuumemittari, lääkkeitä ja kalanmaksäöljyä.....	108
5.4 Kirjesalaisuus – lääkkeitä ja kasvatusta.....	110
5.5 Terveys ja puhtaus.....	111
5.5.1 Vaatetäi ja rintamamiesten hygienia.....	111
5.5.2 Rauhallinen kirjoitushetki.....	112
5.6 Tappavat luodit ja taudit.....	113
5.6.1 Suolinkaiset.....	114
5.6.2 Kylmettyminen.....	114
5.6.3 Paleltumat.....	115
5.7 Haavoittuminen.....	116
5.7.1 Perheen hyvinvointi tärkeintä.....	117
5.7.2 Rengasmatka Vienan rannalle.....	118
5.8 Tarttuvat taudit.....	118
5.8.1 Lavantauti.....	119
5.9 Hautajaisia, häitä ja kyläreissuja.....	120
6. USKONTOA JA POLITIIKKAA.....	123
6.1 Muistoissa Ketunmaan koti.....	124
6.2 Huoli rintaman olosuhteista.....	125
6.3 Sotilaat ja kyläläiset maatilojen apuna.....	126
6.4 Sota-ajan kirjesensuuri.....	128
6.4.2 Ohjeet kirjeiden sisällöstä.....	131
6.4.3 Pakettien tarkastus.....	131
6.4.4 Puhdetöitä ja kuriiripostia.....	132
6.5 Rintamamiehen trauma.....	136
6.6 Lehtien ja radion uutiset.....	139

6.7 Saksalaisen autokolonnan haaveri.....	142
6.8 Huhut rintaman tapahtumista.....	143
6.9 Kirkossa ja kylällä kuulutettua.....	146
7. KOULUTUSKESKUKSEN VAIKUTUKSIA:	
VUOKRALAINEN.....	149
7.2 Sähköjen asennus.....	150
7.3 Annan uni.....	150
7.4 Kirje Ääniseltä.....	151
7.5 Vuokralaisen elämää.....	152
7.6 Kapteenin viha.....	154
7.7 Vuokralaisen aviomies.....	155
7.8 Vuokralaisen lähtö.....	157
7.9 Vuokrahuoneen remontti ja uudet vuokralaiset.....	160
8. KOULUTUSKESKUKSEN VAIKUTUKSIA:	
RÄHINÄÄ JA RÄÄLINKIÄ.....	163
8.1 Naisten keskinäiset kärhämät.....	163
8.2 Yrjön epäluulot.....	164
8.2.1 Anna puolustautuu.....	166
8.3 Rähinää ja räälinkiä.....	173
8.3.1 Edut valtion virassa.....	173
8.3.2 Oletko mulle vihassa?.....	177
8.4 Ristiriitojen hiipuminen ja marraskuun taistelut.....	179
9. KOULUTUSKESKUKSEN VAIKUTUKSIA:	
IRMA.....	186
9.1 Ulkonaliikkumiskielto alle 18-vuotiaille.....	187
9.2 Irman kirje isälle.....	189
9.3 Tanssikielto ja kielletyt nurkkatanssit.....	192
9.4 Perheen nuorempien lasten käsitys sodasta.....	194
9.5 Asenteita.....	195

9.5.1 Karjalan romanisiirtolaiset ja huoltotoimenpiteet.....	195
9.5.2 Pakkotyöllistäminen.....	196
9.5.3 Elämä ja ansaintatavat.....	196
9.6 Moitteita ja selityksiä.....	197
10. KAKSIKYYMMENVUOTISHÄÄPÄIVÄ JA TOIVON LÄHTÖ.....	200
10.1 Äidin pelko.....	201
10.2 Puolisoiden hääpäivä.....	203
10.3 Lohduttava kirje vaimolle.....	205
10.4 Sopeutuminen.....	209
10.5 Toivon haavoittuminen.....	210
10.6 Lomat mielialojen kohottajana.....	212
10.6.1 Haavoittuneen sotilaan huomioiminen.....	212
10.6.2 Taisteluissa kaatuneet.....	213
10.6.3 Huojentavat kirjeet.....	215
10.7 Kylällä kiertävä huhu.....	218
10.7.1 Pelko toteutuu.....	219
10.8 Toivon muisto.....	220
10.8.1 Kirje Toivon äidille.....	221
10.8.2 Kirje Toivon veljelle.....	222
10.8.3 Lehtien muistokirjoitukset.....	225
10.9 Toivon tyttöystävä Kerttu.....	226
10.10 Toivon siunaaminen ja muistotilaisuus.....	232
11. KALVAVA SURU.....	235
11.1 Kirjoittaminen helpottaa.....	235
11.2 Yrjön kuulumiset.....	236
11.2.1 Kytevä katkeruus.....	237
11.2.2 Annan mietteet.....	240
11.2.3 Annan kapinallisuus.....	243
11.3 Rintaman joulu.....	246
11.3.1 Palaset.....	249

11.3.2 Korviketorttuja pakettiin.....	250
11.4 Vuosi vaihtuu.....	251
11.5 Siviili häämöttää.....	252
11.6 Onnittelut ylikersantille.....	255
11.7 Kotiuttaminen.....	257
11.8 Nikkisen perheen sodan loppu ja Sissipataljoona 3:n kohtalo.....	257
12. JÄRJESTÖJEN TUKI.....	260
12.1.1 Limingan Aseveliyhdistys.....	262
12.1.2 Limingan Aseveliyhdistyksen Naisosasto.....	266
13. MAANHANKINTALAKI.....	272
13.1 Rintamamiesten pettymys.....	272
13.1.1 Yrjö Nikkisen kirjoitus.....	273
13.2 Paluu normaaliin elämään.....	278
13.3 Veteraanijärjestöt.....	278
13.3.1 Veteraanien arvostuksesta.....	279
13.3.2 Rintamapalvelustunnus.....	279
13.4 Lotta Svärd -järjestön alaiset lottatyöntekijät.....	281
13.5 Rintamapalvelutunnus Irmalle ja Kaukolle.....	282
14. RINTAMAMIESTEN POLIITTINEN TOIMINTA.....	283
14.1 Nikkiset Limingan politiikassa.....	283
14.1.1 Asiakirjoja.....	284
14.1.2 Limingan työväentalo.....	284
14.1.3 Kauko ja Yrjö lehtiasiamiehinä.....	285
14.1.4 Opinto- ja huvitoimintaa.....	285
14.1.5 Kunnallisjärjestö yhteistyön edistäjänä.....	285
14.2 Kunnallista vaikuttamista.....	286
14.2.1 Luottamustehtäviä.....	286
14.2.2 Monipuolista toimintaa.....	286
14.2.3 Kulttuuritarjontaa ja raittiusvalistustyötä.....	287
14.2.4 Limingan Työväen Näyttämö.....	287

14.3 Limingan vasemmiston tärkeät päämäärät.....	289
14.4 Kunnallisen toiminnan kehittyminen.....	289
14.4.1 Yrjö Nikkinen kirkko- ja kunnanvaltuuston jäsenenä.....	290
14.5 Järjestötoiminnan hiipuminen.....	290
14.5.1 Viimeiset vuosikymmenet.....	291
14.5.2 Keittokauha käteen.....	291

LÄHTEET	296
----------------------	-----

LIITTEET:

1. Anna Eliina Nikkisen os. Lindin esivanhempien lista
2. Yrjö Aleksanteri Nikkisen esivanhempien lista

1. MATKA MENNEISYYTEEN

1.1 Lähtöpaikka: tutkimusretki Liminkaan

Keskipohjalaisen Kokkolan rannikkokaupunkiin rakennettiin 1950-luvun alussa Junnila-niminen kaupunginosa, jonka kaksi katua nimettiin Junnailijankaduksi ja Veturinkuljettajankaduksi. Katujen varsille rakennettiin yhteensä 30 aravalainoitettua taloa, joissa oli erilliset piharakennukset. Talot rakennettiin hartiapankkivoimin.

Junnailijankadun talojen tontteja reunustaa Pohjanmaan rata, jolla on erittäin suuri merkitys Pohjois-Suomen elinkeinoelämälle henkilö- ja tavaraliikenteessä. Junnilan ensimmäisten talojen rakentajat olivat Valtion Rautateiden palveluksessa. He työskentelivät junissa tai Kokkolan ratapihalla hallinnollisissa tai kunnossapitotehtävissä.

Sodan jälkeinen suurten ikäluokkien aikakausi oli syntynyt. Perheiden lapset tutustuivat toisiinsa ja pihoilla he kokoontuivat leikkeihinsä. Silloin syntyi läpi elämän kestäviä ystävyyssuhteita, ja vuonna 2005 suurin osa näistä Junnilan kakaroista kokoontui yhteen muistelemaan lapsuuttaan ja kertomaan muille elämänsä kulusta. Myös suruviestejä oli tullut, osa oli menehtynyt vuosien kuluessa.

Ennen oman talon päärakennuksen valmistumista, oli perheemme asunut piharakennuksen huoneessa, joka oli suunniteltu saunan pukuhuoneeksi. Sukulaiset auttoivat rakentamisessa. Äidin isä oli

muurari, joka hallitsi talomme rappauksen teon. Kun omaa taloamme rakennettiin, oli perheessä kaksi poikaa. Perheen kolmas poika oli ensimmäinen ”paljasjalkainen junnilalainen”. Hän syntyi helmikuun pakkasilla 1951.

Kun syntymän hetki koitti, oli lumi tukkinut tien noin kilometrin päässä olevalle asemalle. Taksit eivät päässeet kyläämme. Irma oli kulkenut jalkaisin noin kilometrin verran radan vartta pitkin asemalle. Sieltä hän oli saanut taksin ja mennyt sillä Liebeckin synnytyssairaalaan. Perheeseen syntyi Irman sanonnan mukaan kolmen pojan jälkeen vielä viisi tytärtä eli ”poikasarja ja tyttösarja”.

Jatkosodan jälkeen Suomessa alkoi vahva rakentamisen aika. Maan infrastruktuuri oli rakennettava, valtava ihmismäärä asutettava, koska Suomen itäraja muuttui. Vanhempamme olivat joko olleet rintamalla tai työskennelleet kotirintamalla. Varhaislapsuudessamme sodan muistot olivat väistämättä läsnä ainakin vanhimmilla kakaroilla. Junnilaan talonsa rakentaneet ja heidän lapsensa olivat ”junan tuomia”. Vanhempiemme juuret olivat eri puolilla Suomea, josta he toivat yhteiseen kekkoon oman perhekulttuurinsa kaikista ilmansuunnista. Kotikylästämme tuli monen muun paikan ohella eräänlainen suomalaisten kulttuurien sulatusuuni.

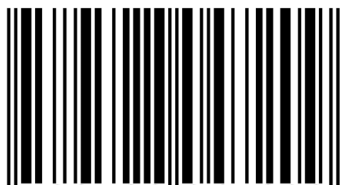
Vanhempamme rakensivat nykypäivän Suomea ja halusivat lapsilleen hyvän koulutuksen ja elintason. Suomenmaan eri suunnista tulleet ihmiset rakensivat talonsa ja muodostivat uuteen elinympäristöön oman ”sosieteettinsa”. Kyläyhteisössämme sattui ja tapahtui, jokainen tunsi tai ainakin tiesi toisensa. Vaikeuksista huolimatta olemme rakentaneet oman aikuiselämämme lapsuusajan kokemustemme pohjalle ja osaltamme olleet luomassa sodanjälkeistä nykyaikaista suomalaista yhteiskuntaa.

Toistensa vaikutuksesta lapset saivat vaikutteita erilaisista kulttuureista. He omaksuivat toistensa tapoja ja näkemyksiä, mikä avarsi

Sota-aikojen kirjeenvaihtoon perustuvia kirjoja on julkaistu paljon, etenkin jatkosodan ajalta. Tässä mielessä tämän kirjan aihepiiri ei ole uusi. Raija Kankaan kirja perustuu olennaisilta osiltaan hänen äidin puoleisten isovanhempien – Yrjön ja Annan – väliseen kirjeenvaihtoon ajalta vuoden 1941 heinäkuun alusta vuoden 1942 tammikuun loppuun. Kirjeenvaihdon kautta esitellään Limingassa asuvan Nikkisen perheen arkielämää, sen ongelmia ja myös pieniä ilon hetkiä ja toisaalta rintamalla olevien perheen Yrjö-isän ja vanhimman pojan, Toivon, olosuhteita sodan jaloissa. Välillä oli toivoa paremmasta, välillä toivo oli mennä ja lopulta sota vei Toivon.

Kirja ei kuitenkaan pysy pelkästään sota-ajassa vaan siinä kerrotaan myös Nikkisten elämästä sotaa edeltävällä ajalla ja sodan päättymisen jälkeen, kun toivo uudesta ja paremmasta ajasta jälleen syntyi. Sota vaikutti myös syvällisesti Annan ja Yrjön ajatuksiin elämästä ja yhteiskunnasta.

Nikkisen perheen elämästä kertova kirja tuo oman kiintoisan lisänsä Limingan ja liminkalaisten elämään itsenäisen Suomen alkuvuosikymmenistä 1960-luvulle. Kangas on myös taustoittanut kirjeitä ja tapahtumia historiakatsauksilla. Nikkisen perheen tarina on omalla tavallaan uniikki, mutta tarinasta löytyy myös piirteitä, jotka kuvaavat laajemmin suomalaisen yhteiskunnan kehitystä.

9 789528 047209